

УДК 340.12(477)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/2.130-16>

Тетяна ЧЕРНЕЦЬКА, студ.
ORCID ID: 0009-0001-7260-5098
e-mail: chernetskayatanya9999@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У СВІТЛІ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ ТРЕТЬОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ 1588 РОКУ

Вступ. Досліджено демократичні цінності українського народу в розрізі філософсько-правового аналізу положень Третього Литовського статуту 1588 р. (далі Литовський статут). З огляду на те, що сучасні геополітичні трансформації зумовлюють необхідність дослідження своєї національної ідентичності, особливої актуальності набуває аналіз історичних правових пам'яток. Останні виконують роль сполучної ланки між сучасністю та подіями минулого, сприяючи обізнаності у фундаментальних цінностях, що формують національну ідентичність.

Методи. Результатів дослідження досягнуто з використанням історико-правового, філософсько-правового, порівняльно-правового, діалектичного та системного методів, які забезпечили комплексний підхід до аналізу демократичних цінностей українського народу, втілених у змісті норм Литовського статуту.

Результати. Здійснено аналіз аргументації на користь належності Литовського статуту до пам'ятки української правової творчості. Особливу увагу приділено дослідженню аксіологічного і сутнісного виміру фундаментальних демократичних понять, формалізованих у Литовському статуті. Зіставлення іноземних і вітчизняних наукових напрацювань разом із ключовими положеннями Литовського статуту сприяло, *inter alia*, доведенню епохальності та винайшовості зазначеної правової пам'ятки як складової частини української, а отже, і європейської правової спадщини.

Висновки. Аргументовано належність Литовського статуту до пам'ятки української правової творчості. Особливу увагу приділено дослідженню аксіологічного і сутнісного виміру фундаментальних демократичних понять, формалізованих у Литовському статуті: "вольність", "воля", "свобода". Порівняльно-правовий аналіз положень документа з іноземними й вітчизняними науковими напрацюваннями сприяв засвідченню прогресивності та далекоглядності характеру української правової спадщини як однієї із ключових елементів європейської правової спадщини. Доведено, що Литовський статут є автохтонною правовою пам'яткою українського народу, що експліцитно засвідчує тяглість правової традиції, змістовно пронизаної демократичними цінностями волі, свободи, прав людини, законності та рівності перед законом. Відповідно до змісту правової традиції здійснено семантичний аналіз понять "воля", "вольність" і "свобода" у кореляції з поняттями української правової спадщини й національної свідомості. З огляду на присутність філософсько-правових декларацій, артикульованих у преамбулі правової пам'ятки, висловлено гіпотезу про домінування керівної для нормотворців ідеї природного права, про що свідчить людиноцентристське спрямування змісту Литовського статуту. Підкреслено вагомість принципу правової обізнаності, що є фундаментальною гарантією можливості реалізації та, відповідно, захисту своїх прав і свобод представниками всього суспільства. Наголошено на принципі територіальної його дії, що сприяло впливу цієї правової пам'ятки на формування правової свідомості народів, землі яких входили до складу Речі Посполитої. Це дає підстави стверджувати про вплив української правової традиції на правові традиції цих народів, а про Литовський статут – як про спільний набуток європейської правової спадщини.

Ключові слова: демократичні цінності, людиноцентризм, природні права, Литовський статут, правова ідентичність, правова культура, українська правова традиція.

Вступ

Актуальність дослідження. Філософсько-правовий аналіз Третього Литовського статуту 1588 р. (далі Литовський статут) актуалізується у світлі парадигми правової модернізації, важливим складником якої є гармонізація розвитку української правової культури з історичною динамікою правового життя українського народу на тлі геополітичних викликів минулого і сучасності. Загальновідома теза "без минулого немає майбутнього", попри певну метафоричність, виражається в аксіомі, що засвідчує тісний взаємозв'язок минулого та сьогодення у генезі суспільно-політичних і правових інститутів. Цей зв'язок експліцитно простежується в автохтонних правових джерелах, що одночасно є правовими пам'ятками. Усе вищезазначене обумовлює особливу вагу дослідження Литовського статуту для поглибленого розуміння втілених в українській правовій традиції цінностей.

Постановка проблеми. Ключовою у цій статті є проблема збереження правової ідентичності, яка набуває екзистенційного виміру на тлі розв'язаної російським фашизмом агресивної війни проти українського народу. Її розв'язання з необхідністю спрямовує на поглиблене вивчення історичних джерел – пам'яток українського права, до яких належить Литовський статут. Як джерело права він вплинув на формування правових систем України, Білорусі та Литви. Як правова пам'ятка він зберігає важливу інформацію про неперервність у розвитку українського права.

Наукових праць, присвячених аналізу Литовського статуту, не бракує. Узагальнено дослідження науковців концентруються: 1) навколо питань систематизації його правових джерел як загальнодержавного кодексу права, що підтвердив значну державну самостійність Великого князівства Литовського, розвинув його правову систему, закріпив шляхетські привілеї тощо; 2) на аналізі його змісту, структури, історичного та правового значення в контексті розвитку правової культури як Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, так і всієї Східної Європи тощо. Незважаючи на це, питання філософсько-правового осмислення тяглості демократичних цінностей українського народу, закріплених у Литовському статуті, залишається недостатньо вивченим.

Метою та завданням дослідження є філософсько-правовий аналіз норм Литовського статуту в контексті аксіологічного і сутнісного виміру фундаментальних демократичних цінностей українського народу, формалізованих у його нормах. Зокрема, досліджується семантика понять "воля", "вольність" та "свобода"; аналізуються керівні принципи систематизації – рівності, законності та правової обізнаності; обґрунтовується значення Литовського статуту як пам'ятки українського права та одного з кращих законодавчих актів тогочасної Європи.

Об'єкт дослідження. Тяглість демократичних цінностей українського народу, закріплених у нормах Литовського статуту.

© Чернецька Тетяна, 2025

Методи

Забезпечення ґрунтовного наукового аналізу об'єкта дослідження вимагає застосування комплексу загально-наукових і спеціально-правових методів. Для досягнення мети було застосовано історико-правовий метод, який є керівним у встановленні історичних витоків Литовського статуту. Із застосуванням філософсько-правового методу висвітлено сутнісну складову частину демократичних цінностей Литовського статуту. Методом діалектики встановлено відношення ключових понять правової пам'ятки. Актуальність дослідження демократичних цінностей, відображених у Литовському статуті, підтверджено застосуванням порівняльно-правового методу. Системний метод застосовано для структуризації представленої дослідження як цілісної системи.

Результати

Базовим для нашого дослідження ми обрали видання тексту Литовського статуту, підготовлене українськими науковцями Одеської національної юридичної академії (Статути Великого князівства Литовського, 2004). Вивчення оригінальних положень тексту правової пам'ятки надало можливість сформулювати демократичні цінності українського народу, втілені в змісті норм Литовського статуту, а також дослідити їхню аксіологічну та сутнісну базу. Генетичний зв'язок норм зазначеної правової пам'ятки із Руською Правдою встановлено нами на основі вивчення праці українського історика права Ростислава Лащенко (Лащенко, 1923). Взятю до уваги переконливо обґрунтоване істориком Мариною Гримич положення, відповідно до якого важливим джерелом статуту є українське звичаєве право (Гримич, 2001). Знаковою у висвітленні семантики понять "воля" і "вольність" у їх кореляції з українською правовою спадщиною та національною свідомістю стала праця Антоніни Колодій (Колодій, 2021). Для поглибленого розуміння сутності природного права ми звернулися до праць навчального плану професорки Марії Мірошниченко (Мірошниченко, 2015, 2019).

Важливими для усвідомлення механізму зв'язку з природними правами людини, викладеними у положеннях преамбули Литовського статуту, стали напрацювання філософів доби Просвітництва, зокрема Джона Лока (Locke, 2011) і Жан-Жака Руссо (Хома, 2001). Мислителі приділяли особливу увагу тематиці природної свободи, рівності й народного суверенітету. Їх об'єднує спільне розуміння свободи як екзистенційної категорії, захист якої є першочерговим завданням людини. Необхідно зазначити, що значна частина просвітницьких ідей знайшла практичне втілення на теренах Східної Європи, *inter alia*, у Литовському статуті, який, без перебільшення, науковці вважають унікальним правовим документом, що заклав основи розвитку української та європейської правової думки в історичній перспективі. Для прикладу, у той час як у більшості країн Західної Європи утверджувалась абсолютна монархія і панувало ототожнення суверена з державою, нормами Литовського статуту закріплювався унікальний правовий механізм, що обмежував владу монарха, гарантував панування писаного закону й установлював формальну рівність усіх перед законом.

Почнемо з аналізу питання етнічної приналежності Литовського статуту, яке досі залишається предметом наукової дискусії, з огляду на те, що цей документ функціонував на землях кількох народів. У цьому контексті для нас переконливими є висновки українського історика права Ростислава Лащенко. Він довів, що попри вплив іноземних правових систем – польського, німецького, римського і чеського права – Литовський статут є пам'яткою української правової

творчості (Лащенко, 1923, с. 24). Цього висновку він дійшов, проаналізувавши історичні умови прийняття пам'ятки, мову друку та її зміст. Обґрунтування своїх висновків Ростислав Лащенко засновував на фактах, які важко спростувати. По-перше, науковець довів, що всі три редакції Литовського статуту були написані руською мовою (Лащенко, 1923, с. 13). Це переконливо засвідчує функціонування руської мови як офіційної мови права, а не мови перекладу, оскільки "Жоден інший текст статуту 1588 р., крім руського тексту, що був надрукований Мамоничем, ніколи не одержував законодавчої санкції і тому не міг і не може бути визнаним за текст закону як джерело права в технічному сенсі" (Лащенко, 1923, с. 11). Зазначений лінгвістичний факт слугує підтвердженням правової автономії та культурної ідентичності, що демонструє можливість створювати власні юридичні концепції. По-друге, професор Лащенко наводить аргументи про спорідненість окремих норм згадуваної правової пам'ятки з нормами Руської Правди (Лащенко, 1923, с. 22) і тим самим доводить, що Литовський статут є її прямим продовженням. А це є свідченням на користь ідеї спадковості та неперервності в розвитку української правової думки від часів України – Руси. По-третє, науковець засвідчив, що основним джерелом юридичних норм як Руської Правди, так і Литовського статуту було українське звичаєве право (Лащенко, 1923, с. 20). У цьому разі зауважимо загальноприйнятту думку в наукових публікаціях, відповідно до якої звичаєве право є прямим віддзеркаленням правосвідомості народу, його цінностей та уявлень про справедливість. Для прикладу, Марина Гримич, підтверджуючи етичний характер звичаєвих норм, пише: "Закон апелює до розуму, звичай апелює до совісті" (Гримич, 2001, с. 5). Водночас емансипація норм звичаєвого права в Литовський статут означає, що останній не був нав'язаний українцям ззовні, а був результатом правотворчої діяльності українського суспільства. Звідси випливає, що він не просто кодифікував правові норми, а легітимізував їх, надавши офіційного статусу тим принципам, що вже існували в народній свідомості. Це концептуально пов'язує Литовський статут із принципами народного суверенітету й самоврядування, що є наскрізними для української нації.

Таким чином, усе вищевикладене засвідчує, що Литовський статут – це автохтонна правова пам'ятка українського народу, органічно вписана в загальноєвропейський правовий дискурс. Отже, він логічно виражає домінуючі правові цінності, втілені в українській правовій традиції. Загальноновизнано, що правові цінності, по-перше, взаємопов'язані з принципами права, правосвідомістю, правотворчістю та правореалізацією; по-друге, вони є реальними соціально-правовими явищами, правовими засобами й механізмами.

Переходячи до змістового аналізу Литовського статуту як системного цілого, звернемо увагу на зміст його преамбули. Він свідчить про зміщення акцентів авторів проекту Литовського статуту з формально-нормативного дискурсу права на філософсько-ціннісний і телеологічний його виміри. У цьому дискурсі право постає не лише як регулятор поведінки людей, закріплення їхнього соціального та правового статусу, але й як засіб охорони абсолютного пріоритету найвищих духовних благ, виражених в ідеї свободи. Ідеться, зокрема, про вольність як фундаментальну цінність. У преамбулі документа зазначено: "Вбачали те усіх віків люди мудрі, що у кожній державі людині поштивій немає нічого дорожчого за вольність. А неволя має бути такою гидкою, що не тільки скарбами, але й смертю її від себе відганяти повинен" (Статути Великого князівства Литовського, 2004, с. 22). Зазначено

положення експліцитно визначає вольність як найвище благо, втрата якого нівелює аксіологічну основу всіх інших цінностей. Такий акцент є суттєвим, адже він зосереджує увагу на теорії природних прав, за якою людські права є іманентними та невід'ємними *sub specie aeternitatis*. Невипадково Джон Лок наголошував, що свобода є основою для всього іншого, оскільки без неї неможливе подальше справедливе існування людини, що відповідало б її природі (Locke, 2011, с. 8). Водночас Жан-Жак Руссо, розширюючи межі цього міркування, ставив під сумнів легітимність будь-якого суспільного ладу, що обмежує природну свободу людини (Хома, 2001, с. 8). Саме із цього погляду наведене положення преамбули можна розглядати як своєрідний архетип, предтечу концепцій прав людини, що значно пізніше набули системного узагальнення та формального закріплення у європейських систематизованих збірниках права. У цьому разі справедливим буде твердження, що саме Литовський статут заклав ціннісно-орієнтований фундамент для таких збірників.

Варто наголосити, що в контексті нашої статті особливо актуальним є філософське розуміння відношення понять "воля" і "вольність", смисл яких розкривається через ставлення суб'єкта до тих чи інших явищ і речей. Зауважимо, що в аспекті семантичного аналізу цих понять немало дослідників асоціюють їх з виявами анархії та непокори державній владі. Анархія як суспільне явище – це стан безладдя та беззаконня, а анархізм як політична течія – прагнення до суспільства без держави та владних структур. Переважно в публіцистиці зустрічаємо термін "анархія у поведінці українців", що виявляється в абсолютизації індивідуалізму, нехтуванні суспільними та правовими нормами, відсутності належної організації. На наш погляд, така інтерпретація ґрунтується на хибному уявленні, нібито український народ не досягнув рівня усвідомлення справжньої свободи як абсолютної правової цінності. Його розвінчує українська науковиця Антоніна Колодій, провівши паралелі між українською та англійською термінологією шляхом зіставлення в українському значенні понять "воля" і "вольність" з англійським терміном "freedom", відповідно, а поняття "свобода" – з поняттям "liberty" (Колодій, 2021). Із зіставлення випливає, що перше поняття є ширшим і означає стан повної внутрішньої і зовнішньої вільності особи. Натомість друге поняття означає стан незалежності, тобто вільності від панування над особистістю, що надає суб'єкту права можливість самостійно визначати межі власної поведінки. Висновок Антоніни Колодій є надзвичайно важливим для розуміння української ментальності, де прагнення до волі охоплює всі аспекти життя. Науковиця доводить, що воля в українській традиції – це не хаос, а внутрішня сила, що об'єднує відповідальність із готовністю до боротьби за власну гідність.

Литовський статут зафіксував принцип рівності перед законом: "закон не бачить різниці між убогим і багатим", що в часи феодальних привілеїв варто вважати новелою у правовій комунікації, прогресом у розвитку правової думки того часу (Статути Великого князівства Литовського, 2004, с. 20). Неординарним, на перший погляд, є звернення в преамбулі Литовського статуту до висловленої *давньоримським політичним діячем республіканського періоду Цицероном* думки про людей як невірників закону (Статути Великого князівства Литовського, 2004, с. 22). Проте надалі укладачі Литовського статуту уточнюють зміст наведеної тези: закон виступає в ролі мундштука чи вудила, що захищає слабших і стримує від зловживання владою сильних і

знатних, "бо та мета і результат усіх законів є і має бути на світі, аби кожний добру славу свою, здоров'я і маєтність у цілості мав, і у тому жодних збитків не терпів" (Статути Великого князівства Литовського, 2004, с. 20). Ідеться про правовий закон, що буде спроможний забезпечити умови гідного людини життя. Наведене переформулюється з телеологічним концептом права (як писаного, так і природного), що виявляється у регулюванні правовідносин задля досягнення чітко сформульованої мети – створення умов гідного людини життя. Марія Мірошниченко пише про це: "... люди перебувають у зв'язках об'єктивного характеру з приводу задоволення вітальних потреб і реалізації соціальних та духовних інтересів, серед яких домінуючими є всезагальний інтерес у справедливому правовому порядку ... і потреба жити гідним людини життям" (Мірошниченко, 2019, с. 27).

Литовський статут став на заваді свавільному правлінню: "... дикий звір панує, де людина на свій розсуд владу здійснює" (Статути Великого князівства Литовського, 2004, с. 20), закріпивши принцип верховенства закону, який вивершується над волею монарха: "...пан наш жодної зверхності над нами мати не може, єдине тільки, коли йому те закон дозволяє" (Статути Великого князівства Литовського, 2004, с. 23).

У преамбулі Литовського статуту закріплено ідею правової обізнаності. Наголошено на неприпустимості незнання права, особливо, якщо останнє викладене рідною мовою: "А коли якому народові і соромно прав своїх не знати, поготів і нам, які не чужою якою мовою, але своєю власною права писані маємо і у будь-який час можемо знати [які застосовувати], коли виникне потреба дати відсіч кривді" (Статути Великого князівства Литовського, 2004, с. 22). З наведеного випливає, що правова обізнаність не стверджувалась прерогативою окремих соціальних прошарків, а розглядалась запорукою гарантії прав і свобод для представників усіх станів тогочасного суспільства. Необхідно зазначити, що Литовський статут у формі писаного права забезпечував уповні можливість правової обізнаності на землях Київщини, Волині та Поділля (Правобережна Україна) до 1840 року, а на Лівобережжі – до 1843 року, поки не був замінений Зводом законів Російської імперії.

Дискусія і висновки

Філософсько-правовий аналіз Литовського статуту засвідчує, що саме ним на теренах Східної та Центральної Європи, по-перше, започатковано формування правової системи, пронизаної ідеєю гарантованих законом прав людини; по-друге, закладалися правові підвалини в унікальну модель політичного устрою, що суттєво відрізнялась від панівної в Західній Європі абсолютистської концепції "монарх-держава". У його преамбулі особлива увага приділялась обґрунтуванню деструктивного впливу на суспільство деспотичного правління та нігілістичного ставлення до закону. Литовський статут проголошував принцип рівності всіх перед законом, обмежував владу монарха, закріплював положення про вольність як найвище благо, втрата якого нівелює аксіологічну основу всіх інших правових цінностей. Взаємодія семантичного дослідження понять "воля" і "вольність" разом із порівняльно-правовим аналізом положень Литовського статуту й вітчизняних та іноземних напрацювань засвідчує глибоку аксіологічну й сутнісну основу зазначених понять і спростовує їх отождолення з анархізмом.

Перспектива дослідження. На основі всього вищевикладеного висловлюємо гіпотезу, що Литовським статутом закріплювалися основи правовладдя на українських теренах. Ця гіпотеза є визначальною у наших дослідженнях на перспективу.

Подяки. Авторка вдячна науковій керівниці, докторці юридичних наук, професорці кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Марії Іванівні Мірошніченко за надані методологічні вказівки до написання статті.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Гримич, М. (2001). Литовський Статут і звичаєве право. (Про співвідношення кодифікованого права і звичаєво-правової традиції). *Етнічна історія народів Європи*, 10, 4–9. https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=/&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=/S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=eine_2001_10_3
- Колодій, А. (2021). Воля і вольність як синоніми свободи в українській політичній традиції. *Думки з приводу – Авторський сайт Антоніни Колодій*. <https://political-studies.com/?p=2594>
- Лашченко Р. (1923). *Литовський Статут, яко пам'ятник українського права*. Diasporiana Електронна бібліотека | Проект зі збереження інтелектуальної спадщини української еміграції та розсіяння. <https://diasporiana.org.ua/miscellaneous/16042-lashchenko-r-litovskiy-statut/-yako-pamyatnik-ukrayinskogo-prava/>
- Мірошніченко, М. І. (2015). *Історія українського права: Джерела*. КНУ імені Тараса Шевченка.
- Мірошніченко, М. І. (2019). *Історія українського права: Джерела*. Друкарки.
- Руссо, Жан-Жак. (2001). *Про суспільну угоду, або принципи політичного права*. О. Хома (Пер. з фр. та ком.). Port-Royal. https://shron1.chtyvo.org.ua/Russo_Zhan-Zhak/Pro_susplnu_uhodu_abo_pryntsypy_politychnoho_prava.pdf
- Статут Великого князівства Литовського. (2004). С. Ківалов, П. Музиченко, А. Паньков (Ред.). *Юридична література*, Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 року. <https://chtyvo.org.ua/authors/>

Kivalov_Serhii/Statuty_Velykoho_kniazivstva_Lytovskoho_Tom_III_Statut_Velykoho_kniazivstva_Lytovskoho_1588_roku_Kn2/
Locke, J. (2011). *Second Treatise of Government*. J. Bennett (Ed.). CTC. <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/locke1689a.pdf>

References

- Hrymch, M. (2001). Lithuanian Statute and Customary Law. (On the relationship between codified law and customary law tradition). *Ethnic History of the Peoples of Europe*, 10, 4–9 [in Ukrainian]. https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=/&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=/S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=eine_2001_10_3
- Kolodiy, A. (2021). Will and Liberty as Synonyms of Freedom in the Ukrainian Political Tradition. *Thoughts on the subject – Author's website of Antonina Kolodiy* [in Ukrainian]. <https://political-studies.com/?p=2594>
- Lashchenko, R. (1923). *Lithuanian Statute, as a monument of Ukrainian law*. Diasporiana Electronic Library | Project for the preservation of the intellectual heritage of Ukrainian emigration and dispersion [in Ukrainian]. <https://diasporiana.org.ua/miscellaneous/16042-lashchenko-r-litovskiy-statut/-yako-pamyatnik-ukrayinskogo-prava/>
- Locke, J. (2011). *Second Treatise of Government*. J. Bennett (Ed.). CTC. <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/locke1689a.pdf>
- Miroshnychenko, M. I. (2015). *History of Ukrainian law: Sources*. Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
- Miroshnychenko, M. I. (2019). *History of Ukrainian law: Sources*. Drukaryk [in Ukrainian].
- Rousseau, Jean-Jacques. (2001). *On the social agreement, or the principles of political law*. O. Khoma (Trans. from fr. and com.). Port-Royal [in Ukrainian]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Russo_Zhan-Zhak/Pro_susplnu_uhodu_abo_pryntsypy_politychnoho_prava.pdf
- Statutes of the Grand Duchy of Lithuania. (2004). S. Kivalov, P. Muzychenko, A. Pankov (Ed.) *Jurydychna literatura*, Vol. 3. Statute of the Grand Duchy of Lithuania 1588 [in Ukrainian]. https://chtyvo.org.ua/authors/Kivalov_Serhii/Statuty_Velykoho_kniazivstva_Lytovskoho_Tom_III_Statut_Velykoho_kniazivstva_Lytovskoho_1588_roku_Kn2/

Отримано редакцією журналу / Received: 08.09.25
Прорецензовано / Revised: 23.09.25
Схвалено до друку / Accepted: 25.09.25

Tetiana CHERNETSKA, Student
ORCID ID: 0009-0001-7260-5098
e-mail: chernetuskayany9999@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

DEMOCRATIC VALUES OF THE UKRAINIAN PEOPLE IN THE CONTEXT OF PHILOSOPHICAL AND LEGAL ANALYSIS OF THE THIRD LITHUANIAN STATUTE OF 1588

Background. The article examines the democratic values of the Ukrainian people in the context of a philosophical and legal analysis of the provisions of the Third Lithuanian Statute of 1588 (hereinafter referred to as the Lithuanian Statute). Given that contemporary geopolitical transformations necessitate research into national identity, the analysis of historical legal monuments becomes particularly relevant. The latter serve as a link between the present and the events of the past, promoting awareness of the fundamental values that shape national identity.

Methods. The research results were achieved using historical-legal, philosophical-legal, comparative-legal, dialectical, and systematic methods, which ensured a comprehensive approach to the analysis of the democratic values of the Ukrainian people embodied in the content of the norms of the Lithuanian Statute.

Results. An analysis of the arguments in favour of the Lithuanian Statute belonging to the Ukrainian legal tradition has been carried out. Particular attention has been paid to the study of the axiological and essential dimensions of fundamental democratic concepts formalized in the Lithuanian Statute. A comparison of foreign and domestic scientific developments with the key provisions of the Lithuanian Statute contributed, inter alia, to proving the epoch-making and exceptional nature of this legal monument as an integral part of Ukrainian, and therefore European, legal heritage.

Conclusions. The Lithuanian Statute is reasonably considered to be a monument of Ukrainian legal creativity. Particular attention is paid to the study of the axiological and essential dimensions of fundamental democratic concepts formalized in the Lithuanian Statute: "freedom," "will," and "liberty." A comparative legal analysis of the document's provisions with foreign and domestic scientific developments has helped to confirm the progressive and far-sighted nature of the Ukrainian legal heritage as one of the key elements of European legal heritage. It has been proven that the Lithuanian Statute is an autochthonous legal monument of the Ukrainian people, which explicitly attests to the continuity of the legal tradition, imbued with the democratic values of will, freedom, human rights, legality, and equality before the law. In accordance with the content of the legal tradition, a semantic analysis of the concepts of "will," "freedom," and "liberty" was carried out in correlation with the concepts of Ukrainian legal heritage and national consciousness. Given the presence of philosophical and legal declarations articulated in the preamble to the legal document, a hypothesis is put forward about the dominance of the idea of natural law guiding lawmakers, as evidenced by the human-centered orientation of the content of the Lithuanian Statute. The importance of the principle of legal awareness is emphasized, which is a fundamental guarantee of the possibility of realizing and, accordingly, protecting one's rights and freedoms by representatives of the whole society. The principle of its territorial application is emphasized, which contributed to the influence of this legal monument on the formation of the legal consciousness of the peoples whose lands were part of the Polish-Lithuanian Commonwealth. This gives grounds to assert the influence of the Ukrainian legal tradition on the legal traditions of these peoples, and to refer to the Lithuanian Statute as a common achievement of European legal heritage.

Keywords: democratic values, human-centeredness, natural rights, Lithuanian Statute, legal identity, legal culture, Ukrainian legal tradition.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.